

СОЦІОЛОГІЧНІ ВИДАННЯ: РОЗДУМИ, РЕЦЕНЗІЇ

ВІКТОР ТАНЧЕР,

доктор філософських наук, професор Київського національного університету культури і мистецтв

Сучасна європейська соціологічна думка: орієнтири та тенденції

М.Д. Култаєва, О.І. Навроцький, І.І. Шеремет.

Європейська теоретична соціологія ХХ–ХХІ століть :
Навчальний посібник. — Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна,
2008. — 328 с.

Бібліографія дослідників історії та стану сучасної соціологічної теорії збагатилася ще одним посібником, який, гадаю, стане настільною книгою тих, хто викладає відповідні курси, цікавиться новітніми процесами у цій царині.

Навчальний посібник “Європейська теоретична соціологія ХХ–ХХІ століття”, створений авторським колективом харківських соціологів (М.Култаєва, О.Навроцький, Ш.Шеремет), є відповіддю на потребу в удосконаленні методичного забезпечення підготовки соціологічних кадрів в Україні. Варто нагадати, що пізнавальний процес у соціології впродовж усієї історії її існування здійснювався двоюким чином: вона вивчала соціальний світ і водночас саму себе. Отже, історія соціології є вагомим інструментом для пізнання суспільств в їхній еволюції та для саморозуміння соціології як дисципліни, відтак, її вивчення має велике значення і для професійної, і для загальнокультурної підготовки соціологів.

Слід також зазначити, що історія західноєвропейської соціології на відміну від американської ще недостатньо висвітлена як у науковій, так і в навчально-методичній літературі попри її значущість для формування компетентностей соціолога як експерта у галузі теоретичних соціологічних проектів.

Недостатня інформованість вітчизняних соціологів про те, що зараз відбувається в Європі в царині соціології та інших гуманітарних наук, зумовлена тим, що

переклади різних європейських мов, зокрема соціологічних праць з німецької і французької, з'являються нечасто порівняно з англомовною літературою. Якщо роботи класиків здебільшого сьогодні не є дефіцитом (іноді завдяки перевиданням праць, опублікованих у дореволюційній Росії), то сучасні соціологічні теорії залишаються мало знайомими читачеві. У новому посібнику розглядаються теоретичні побудови, які вперше презентовані широкій аудиторії соціологів.

До цінних доробків посібника треба віднести те, що автори широко цитують першоджерела, здебільшого у своєму перекладі (М.Култаєва відома в Україні авторка перекладів соціально-філософської і соціологічної літератури). Та понад усе цінність цієї колективної праці полягає у постановці проблем та завдань, у загальному задумі, який визначає викладання як таке, що дає змогу зануритись у контекст актуальних для наших співвітчизників роздумів.

Історія теоретичної соціології навіть як дидактичний матеріал криє у собі численні інтерпретаційні можливості та альтернативні підходи. Зокрема, це можна уявити як галерею портретів видатних соціологів — авторів текстів, через інтерпретацію яких ми залучаємося до співавторства, вчимося самостійно будувати соціологічні теорії як інструмент для власних досліджень. Теорії можна розглядати також у ширших соціокультурних та політичних контекстах, прояснюючи соціокультурні обставини, що зумовлюють появу й домінування певних теоретичних побудов. Авторі широко використовують плідний для формування культури соціологічного мислення підхід — розгортання історії ідей, проблем і методів, на які вельми багата європейська традиція. Це вможливорює розгляд соціологічних теорій не тільки з позиції їхньої історичної значущості, а з огляду на можливості комплементарності певних теоретичних побудов. До посібника увійшли теорії, котрі відзначаються посиленою актуальністю, відкритістю й готовністю до діалогу з іншими соціологічними вченнями, а також пройшли належну апробацію у дослідженнях західних соціологів. Усі їх вивчають студенти-соціологи в університетах Західної Європи.

Заслугує на увагу типологізаційна карта теорій, яка може слугувати дороговказом, пропонованим авторами читачам для подорожі ландшафтами сучасної соціологічної думки. Вивчення європейської теоретичної соціології ускладнюється тим, що через тісний зв'язок із соціальною філософією їй притаманна критична саморефлексія, особливо виразнювана останніми десятиліттями.

Автори переконливо показують, що спадщина як засновників соціології, так і класиків соціологічної думки не стала “музейною реліквією”, а передбачає нове прочитання, розкриваючи свій евристичний потенціал у нових соціокультурних контекстах.

Особливо треба наголосити, що автори, розкриваючи особливості європейської соціології, показали характерне для неї, з одного боку, співіснування різних соціологічних теорій і підходів, завдяки наступності теоретичної соціології, а з іншого боку, національно-культурну визначеність, яка виявляється і в тому, про що теоретизують, і в тому, як теоретизують. У кожній з європейських країн, де успішно розвивається соціологія, існує свій стиль теоретизування, певні відмінності дослідницьких пріоритетів у розробленні методологічних програм.

Автори посібника наводять біографії тих чи інших авторів соціологічних теорій, розглядуваних у ньому, та окреслюють історичні й культурні умови їх виникнення та поширення, прояснюючи тим самим, чому виникла та чи інша теорія, яке її практичне значення для суспільства, де вона народилася, що справді мав на меті її автор.

Зв'язок соціологічної теорії з практикою через такі контекстуальні знання набуває більшої прозорості, розгляду їх у певних соціокультурних, історичних і політичних контекстах розсовує обрії соціологічної рефлексії, дає можливість накопичува-

ти досвід науково обґрунтованих соціальних перетворень. Цей досвід є дуже важливим для України.

Копітке завдання засвоєння основних положень провідних європейських теорій автори прагнуть полегшити, свідомо вдаючись до певної схематизації їх та типологізації. Автори звертають увагу читача на те, що в даному посібнику йдеться про ознайомлення з теоріями, кожна з яких потребує подальшого опрацювання. Така схематизація сприяє усвідомленню функціональних можливостей теорій, прищеплює навички теоретизування – необхідного складника професійної компетентності соціолога. В умовах введення Болонської системи цей посібник має сприяти розвитку самостійності студентів у набутті професіоналізму.

Порівняно з попереднім виданням харків'ян — “Західноєвропейська теоретична соціологія ХХ століття” — ця праця помітно оновлена й “осучаснена”, до того ж автори відійшли від поділу соціологічної науки на “західну” і “не західну” як радянського атавізму. Хотілося б побажати їм зробити ще один крок — поширити свій аналіз теоретичної творчості в соціології на решту європейських регіонів. Адже з'явилися цікаві теоретики не тільки у Франції та Німеччині. Приміром, П.Штомпка (Польща), І.Селен'ї (Угорщина), І.Кон (Росія), Н.Паніна (Україна) та багато інших. Це теж європейські гілки світової науки. Варто пам'ятати і нагадувати про це нашим колегам у Європейській співдружності.